

СУТНІСТЬ І МІСЦЕ БІЗНЕС-ОСВІТИ В СИСТЕМІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Освіта відіграє важливу роль в житті кожної людини. Адже вона допомагає здобути необхідні знання і компетентності для реалізації себе в професійному плані і отримання певного статусу в суспільстві. Також, слід зазначити, що освіта є рушієм розвитку як певної особистості, так і окремого підприємства чи держави в цілому. Враховуючи зазначене кожна держава повинна мати ефективну систему забезпечення надання освітніх послуг.

Питання сутності, видів та особливостей надання освітніх послуг досліджувалось багатьма науковцями, зокрема, Антоховим А., Бондаренко О., Миргород-Карповою В., Євменковою К., Власюк Т., Каленюк І. та іншими. Питання бізнес-освіти також досліджувались вченими і практиками, а саме, висвітлені в роботах Антохова А., Євменкової К., Крахмальнової Н., Ахновської І., Тригубенко М., Красовської О.Ю. та інших. У роботах зазначених авторів вивчається сутність бізнес-освіти, моделі бізнес-освіти, підходи щодо надання освітніх послуг з бізнесу та значення бізнес-освіти в умовах глобалізації освіти і економіки, зокрема. Але, слід зазначити, що більш детального вивчення потребує визначення місця бізнес-освіти в системі освітніх послуг.

Тому метою дослідження є узагальнення теоретичних підходів щодо сутності освітньої послуги, обґрунтування класифікації освітніх послуг з акцентом на місце бізнес-освіти в її системі.

Тлумачення поняття «освітня послуга» (ОП) знайшло відображення в роботах багатьох науковців.

Але, в першу чергу, доцільно звернутись до визначеного в законодавстві тлумачення. Аналіз доробків [1; 3; 4; 6; 9; 10] дозволив виокремити соціальний, економічний та педагогічний аспекти тлумачення поняття «освітня послуга».

Згідно з Законом України «Про освіту» освітня послуга – це «комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання [11]».

Соціальний підхід до тлумачення освітньої послуги ґрунтується на розумінні освіти як соціального інституту, який виконує функції формування людського капіталу, забезпечення соціальної мобільності та інтеграції індивіда в суспільство. В рамках цього підходу освітня послуга розглядається як суспільно значуща діяльність, що спрямована на задоволення індивідуальних і суспільних потреб у знаннях, навичках і компетенціях, необхідних для успішної участі в соціальному та економічному житті [6]. Антохов А. [1] визначає освітню послугу як діяльність, спрямовану на створення соціально значущих змін у знаннях, уміннях, цінностях та поведінці людини, які забезпечують її адаптацію до умов сучасного суспільства і сприяють розвитку соціального капіталу.

Педагогічний підхід до тлумачення освітньої послуги акцентує увагу на її освітньо-виховному характері, спрямованому на розвиток особистості. У цьому підході освітня послуга розглядається як цілеспрямований процес організації навчальної діяльності, що базується на принципах педагогіки та враховує індивідуальні потреби учнів або студентів [10].

Педагогічний підхід визначає освітню послугу не лише як передавання знань, але і як процес формування цінностей, навичок самостійного мислення та соціально значущої поведінки.

Освітня послуга в рамках педагогічного підходу – це організований педагогічний процес, спрямований на передачу знань, формування компетенцій, розвиток здібностей і виховання морально-етичних якостей особистості для її гармонійного інтегрування в соціум і професійне середовище [1; 10].

Економічний підхід до освітніх послуг базується на розгляді освіти як економічної категорії, яка має ключову роль у формуванні людського капіталу та забезпеченні економічного розвитку суспільства. В рамках цього підходу освітня послуга аналізується з точки зору її вартості, попиту, пропозиції та ефективності інвестицій [6]. Освіта трактується як продукт або послуга, що створює економічну вигоду як для окремого індивіда, так і для суспільства в цілому.

Оболенська Т. Є. [9] підтримуючи економічний підхід, визначає освітню послугу як «специфічний товар, який задовольняє потребу людини в набутті певних знань, навичок і вмінь для їх подальшого використання в професійній діяльності».

Слід зазначити, що особливість освітніх послуг полягає в тому, що, на думку більшості науковців, освітні послуги належать до категорії «суспільні блага», тобто розглядаються в рамках соціального підходу. Але в той же час слід пам'ятати, що під суспільним благом розуміють товари, роботу або послуги, необхідні для задоволення колективних потреб, які не мають грошового вираження, а відтак не можуть забезпечуватися ринково [4]. Проте, в сьогоденні умовах ринок освітніх послуг розвивається, і освітні послуги все більше розглядаються, як товар, що має певну вартість і несе цінність у вигляді знань та компетентностей, що більше відповідає економічному підходу.

У науковій літературі існує багато підходів і критеріїв щодо класифікації освітніх послуг. Бондаренко О. С., Миргород-Карпова В. [3] пропонують такі критерії для класифікації освітніх послуг:

1) за складниками системи освіти (освітні послуги в системах дошкільної освіти; повної загальної середньої освіти; позашкільної освіти; спеціалізованої

освіти; професійної (професійно-технічної) освіти; фахової передвищої освіти; вищої освіти; освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти);

2) за формами здобуття освіти: освітні послуги за інституційною (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева); індивідуальною (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві); дуальною формами;

3) за освітнім ступенем: перший (бакалаврський), другий (магістерський) та третій (доктора філософії);

4) за формою оплати освітніх послуг (за рахунок видатків державного бюджету (державне замовлення); за кошти місцевого бюджету (регіональне замовлення); за кошти фізичних та/або юридичних осіб; за кошти цільових пільгових державних кредитів);

5) згідно з термінами (тривалістю) надання освітніх послуг (довгострокові; середньострокові, короткострокові);

6) за суб'єктами надання освітніх послуг;

7) за суб'єктами одержання освітніх послуг.

Аналіз робіт [1; 6; 13] дозволив узагальнити види освітніх послуг залежно від цільової аудиторії, формату, мети та змісту навчання:

1. Формальна освіта:

- шкільна освіта (дошкільна, початкова, середня);
- вища освіта (бакалаврат, магістратура, аспірантура);
- професійно-технічна освіта.

2. Неформальна освіта:

- курси підвищення кваліфікації;
- семінари, тренінги, воркшопи;
- онлайн-курси (MOOCs, освітні платформи).

3. Інформальна освіта:

- самоосвіта (використання книг, відео, інших матеріалів);

- освітні події, екскурсії, майстер-класи.

4. Додаткова освіта:

- мовні школи;
- музичні, художні, спортивні школи;
- професійна освіта.

5. Бізнес-освіта:

- MBA (Master of Business Administration);
- EMBA (Executive MBA);
- професійні програми для керівників, власників бізнесу;
- тренінги, курси з менеджменту, фінансів, маркетингу та ін.

6. Державна та приватна освіта:

- освітні програми, фінансовані державою (школи, університети);
- приватні освітні ініціативи та заклади.

7. Міжнародна освіта:

- освітні програми обміну (Erasmus+, Fulbright тощо);
- міжнародні школи та університети.

8. Формат надання освітньої послуги:

- традиційна (оффлайн) освіта;
- дистанційна (онлайн) освіта;
- змішана освіта.

Узагальнюючі розглянуті підходи до типології освітніх послуг розробимо класифікацію (рис. 1).

Бізнес-освіта є актуальною в умовах глобалізації та швидких економічних змін, оскільки забезпечує підготовку управлінців, здатних впроваджувати інновації, керувати ресурсами та адаптуватися до нових ринкових умов. Вона сприяє розвитку стратегічного мислення, підприємницьких навичок і лідерства, що особливо важливо для вирішення сучасних викликів у бізнесі. Завдяки технологічному прогресу та доступності онлайн-освіти, бізнес-освіта стає більш

гнучкою та орієнтованою на потреби різних аудиторій, від молодих фахівців до керівників вищої ланки.

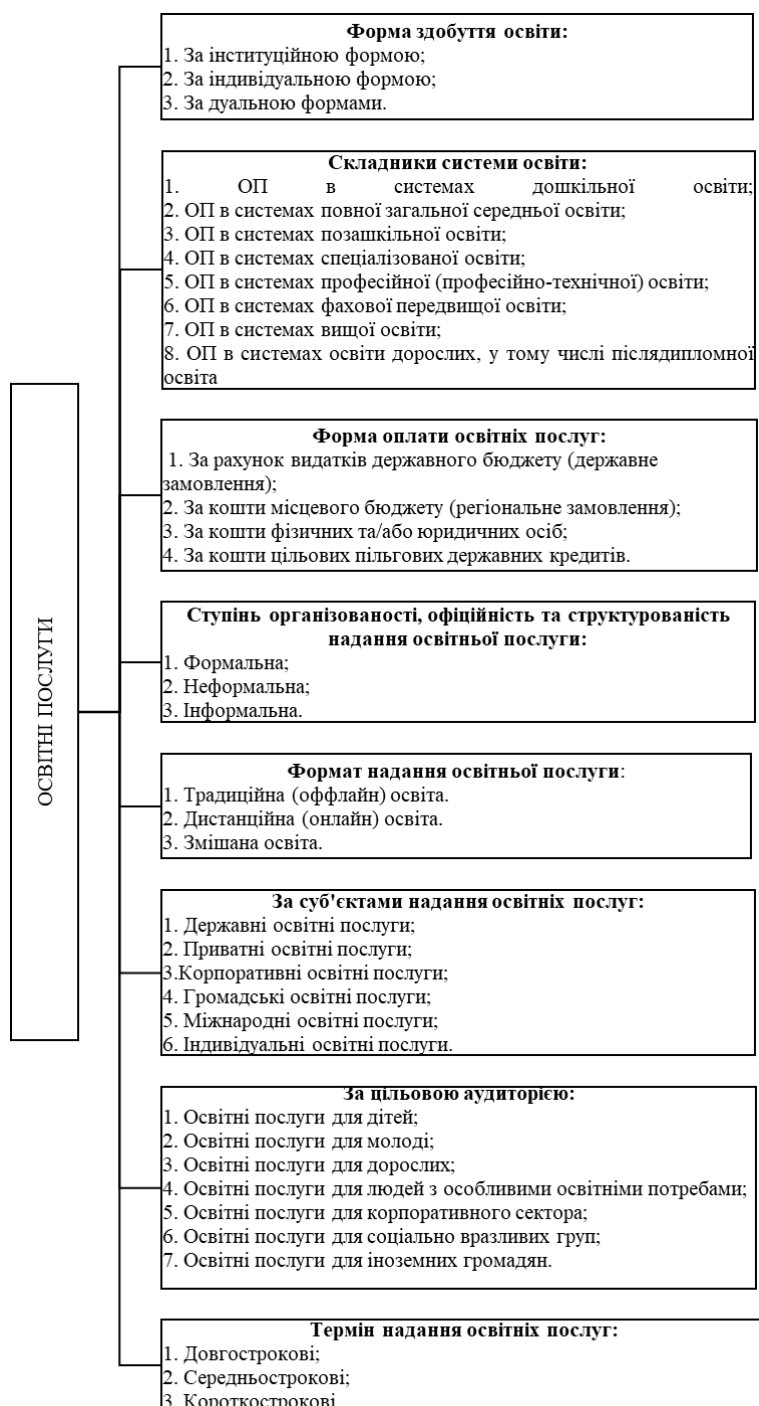

Рисунок 1 – Класифікація освітніх послуг

Джерело: розроблено автором.

Як стверджують автори в роботі [8], «бізнес-освіта є напрямом професійної освіти, в рамках якої здійснюється підготовка фахівців з ринкової економіки: менеджерів, підприємців тощо».

З точки зору [12], бізнес-освіта спрямована на здобуття необхідних теоретичних знань і практичних навичок, а також на розвиток професійних і соціальних компетентностей, що дозволяють ефективно працювати в бізнес-середовищі. Вона сприяє створенню інноваційних бізнес-проектів, які мають високу цінність для споживачів і забезпечують конкурентоспроможність компаній на довгострокову перспективу.

Таким чином, бізнес-освіта – це галузь освітніх послуг, спрямована на задоволення потреб сучасного бізнесу та розвитку підприємницьких компетенцій.

Важливість бізнес-освіти зумовлена глобалізацією економіки, підвищенням вимог до управлінських кадрів і швидкими змінами у технологічному середовищі [6].

Розглядаючи місце бізнес-освіти в системі освітніх послуг доцільно використовувати розроблену вище класифікацію. Таким чином, бізнес-освіту, як освітню послугу, можна описати в системі класифікаційних ознак (табл. 1).

В більшості випадків, бізнес-освіта є складовою додаткової освіти та частково належить до неформальної освіти, адже використовує адаптивні методики навчання, зокрема онлайн-курси, семінари, воркшопи [1] або надається у формі програм MBA (Master of Business Administration) та EMBA (Executive MBA), які структуруються як формальна освіта, акредитована міжнародними інституціями [13].

Аналіз робіт Антохова А., Крахмальової Н., Хвощенко Є., Ахновської І. О., Болгова В. Є., Тригубенко М. О. [1; 2; 8; 12] дозволив визначити й узагальнити особливості бізнес-освіти.

Таблиця 1 – Характеристика бізнес-освіти в системі освітніх послуг

Класифікаційна ознака	Характеристика бізнес-освіти
Форма здобуття освіти	Будь-яка
Складники системи освіти	– ОП в системах спеціалізованої освіти; – ОП в системах вищої освіти; – ОП в системах освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти
Форма оплати освітніх послуг	Будь-яка (частіше за рахунок коштів фізичних та/або юридичних осіб)
Ступінь організованості, офіційність та структурованість надання освітньої послуги	– формальна; – неформальна
Формат надання освітньої послуги	Будь-який
За суб'єктами надання освітніх послуг	Будь-які
За цільовою аудиторією	– освітні послуги для молоді; – освітні послуги для дорослих; – освітні послуги для корпоративного сектора; – освітні послуги для іноземних громадян.
Термін надання освітніх послуг	Будь-який

Серед ключових особливостей бізнес-освіти як освітньої послуги слід відзначити такі:

- практико орієнтований підхід;
- застосування активних методів навчання;
- гнучкість і різноманітність освітніх програм;
- міжнародний аспект;
- орієнтація на ринок, оскільки зміст програм формується відповідно до поточних трендів у бізнесі, таких як цифровізація, стійкий розвиток, глобалізація.

У роботах [5; 6] обґрунтовується значення бізнес-освіти. Так, бізнес-освіта:

1. Має соціально-економічний вплив, оскільки сприяє підготовці управлінців, здатних впроваджувати інновації та розвивати економіку, а також підвищує конкурентоспроможність здобувачів освіти на ринку праці.

2. Бізнес-освіта сприяє розвитку стартапів, нових бізнес-моделей та соціального підприємництва.

3. Сприяє підвищенню ефективності компаній за рахунок використання персоналом здобутих знань, навичок і компетентностей.

Бізнес-освіта стикається з викликами високої вартості програм, що обмежує доступ для широкої аудиторії, а також із необхідністю швидкої адаптації до змін технологічного середовища та ринкових потреб. Перспективи розвитку включають підвищення доступності через онлайн-освіту, персоналізацію програм та інтеграцію новітніх технологій, таких як штучний інтелект і діджитал інструменти. Через доступність освітніх послуг онлайн, зростання можливостей для здобуття освіти закордоном збільшується кількість міжнародних програм, які сприяють глобалізації бізнес-освіти [6; 13].

Бізнес-освіта є невід'ємною частиною сучасної системи освітніх послуг, яка поєднує формальні та неформальні освітні практики. Вона має значний вплив на розвиток економіки, сприяючи підготовці кваліфікованих управлінців та інноваторів. Подальший розвиток бізнес-освіти буде визначатися технологічними змінами, попитом на гнучкість та персоналізацію програм.

Перелік джерел посилання

1. Антохов А. Ринок освітніх послуг у світлі класичного та новітнього підходів до дослідження. *Регіональна економіка*. 2009. № 1. С. 251-259.

2. Ахновська І. О., Болгов В. Є. Бізнес-освіта в умовах глобальної конкуренції. *SWorldJournal*, 4(06-04). С. 120-127. <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2020-06-04-088>

3. Бондаренко О. С., Миргород-Карпова В. В. Поняття, види та особливості надання освітніх послуг в умовах воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. 2023. Випуск 36. С. 196-201.

4. Власюк Т. М. Теоретичні аспекти поняття «освітня послуга». URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/18883/1/PIONBUG_2021_P040-041.pdf
5. Євменькова К. Освітня послуга як економічна категорія. *Економіка і регіон*. 2009. 22. С. 172-175.
6. Каленюк І. С. Економіка освіти: навчальний посібник. Київ: Знання України, 2003. 315 с.
7. Красовська О. Ю. Сучасні моделі реалізації бізнес-освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1 (5). Том 2. С. 167-171.
8. Крахмальова Н., Хвощенко Є. Бізнес-освіта як важливий фактор економічного зростання України в післявоєнний період. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20224/1/PIONBUG_2022_P076-077.pdf (дата звернення 28.11.2024)
9. Оболенська Т. Є. Наукові засади формування конкурентного ринку освітніх послуг для функціонування ринку праці. Теорія і практика маркетингу в Україні: [монографія] / А. Ф. Павленко, А. В. Войчак, В. Я. Кардаш, В. П. Пилипчук та ін.; за наук. ред. д.е.н., проф., акад. АПН України А. Ф. Павленка. К.: КНЕУ. 2005. С. 13-57.
10. Пуховська Л., Ничкало Н., Зязюн І. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи. Київ: Вища школа. 2005. 378 с.
11. Про освіту: Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2017. № 38-39. Ст. 380.
12. Тригубенко М. О. Бізнес-освіта як соціальний феномен сучасності та фактор підприємницького успіху. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 205. С. 125-128.
13. The role of business education in global development. *Harvard Business Review*. 2021. URL: <https://hbr.org/>.